

Wie is Jezus?

Lody B. van de Kamp

Het overkomt me vaak: 'Rabbijn Van de Kamp, hebben wij, christenen en Joden, niet veel meer gemeen met elkaar dan u laat horen? Wij delen toch in ieder geval het Oude Testament?' Bij het horen van deze woorden uit het publiek zie ik altijd het beeld voor mij van de christelijke Bijbel. Het boek begint met het Oude Testament, dan komt de witte bladzijde en vervolgens het Nieuwe Testament. Samen trekken we op tot op die maagdelijk witte pagina, en daarna nemen christen en Jood afscheid van elkaar.

Dit beeld, dat nog steeds heel breed heerst, geeft een vertekende beschrijving van veel feitelijkheden die onze twee religies al heel kort na het ontstaan van het christendom uit elkaar hebben gedreven. Niet lang

nadat de interne discussie binnen de joodse gemeenschap in het oude Jeruzalem, in Nazareth en nog een aantal plaatsen in het Heilige Land was uitgegroeid tot een extern conflict, waarbij niet alleen de Joden en Romeinen waren betrokken, maar ook de uit de 'heidenen' toegetreden eerste christenen, kwamen de immens grote verschillen naar buiten. En dan heb ik het over grote verschillen die de twee delen van de Bijbel, voor en na de witte bladzijde, overstijgen.

De vraag was allang niet meer waarom de Joden de christelijke Messias niet wensten te aanvaarden. Nee, het conflict ging over heel grote geloofszaken zoals 'de vrije wil' van de mens, over het Koningschap en de uniciteit van de Eeuwige, over hel en hemel, over zonde en vergeving, over de offerdienst en een derde tempel, over de mondelinge leer en over nog heel veel meer.

Daarbij werd de onderliggende vraag of 'Jezus al of niet de Messias is' voor de Joden veranderd in: 'Waarom kan Jezus niet de Messias zijn?' En als we dit nog wat breder formuleren dan is de primaire vraag niet: 'Wie is de Messias?', maar allereerst: 'Wat is messianisme als zodanig eigenlijk?'

Het stof dat het interne conflict van Farizeeën en Sadduceeën in de eerste eeuw had doen opwaaien, was gaan liggen. Het West-Romeinse Rijk was gevallen, de kerkvaders hadden hun stellingen betrokken, het eerste Concilie van Nicea (325) had plaatsgevonden en de Kerk van Rome had haar macht gevestigd. Met al deze ontwikkelingen was de basis gelegd voor dat christendom dat tot en met vandaag van zich doet spreken.

Binnen dat christendom hebben zich nadien natuurlijk heel grote veranderingen voltrokken, zoals (wat Nederland betreft) de Reformatie, de Contrareformatie, de Nadere Reformatie en de Doleantie. Daarnaast is natuurlijk ook de Europese Verlichting niet aan de Kerk voorbijgegaan. Maar al deze ingrijpende historische

gebeurtenissen hebben niet kunnen verhinderen dat de kloof in gedachtegoed tussen christendom en jodendom niet alleen niet werd gedicht, maar zelfs werd bestendig en verdiept.

Alleen op basis van deze religieus-historische ontwikkeling kunnen we ons nu dan ook richten op de vraag waarom de christelijke Messias niet de joodse Messias kan zijn.

De opdracht van de joodse Messias

De opdracht van de Messias in joodse zin bestaat uit een aantal onderdelen.

De terugkeer

Het moment waarop de Messias zich op gezag van de Eeuwige kenbaar mag maken, valt samen met het ultieme moment van het einde van de diaspora waarin het joodse volk zich tot op heden nog steeds bevindt. Tijdens en vanwege zijn komst keert het joodse volk massaal uit de diaspora terug naar Erets Jisraeel, het Heilige Land. Dat is het land dat gevormd wordt in overeenstemming met de grenzen zoals deze in de Bijbel zijn aangegeven. Zij keren terug; zo u wilt: zij 'vlieden uit het Noorderland' (Zach. 2:6). En zij doen dat niet vanwege nationalistische motieven, vanwege antisemitisme, vanwege economische redenen. Nee, zij keren alleen terug omdat het moment van 'verlossing' is gekomen. Dus om religieuze redenen.

Het oproepen tot deze terugkeer is de eerste taak die de Messias te wachten staat. De Messias manifesteert zich dus aan het einde van de ballingschap en niet, zoals het christendom ons wil doen geloven, aan het begin van de ballingschap.

Koningschap

Op gezag van de Messias gaat aan het einde van die ballingschap

ook een nieuwe periode in wat betreft de autoriteit in Erets Jisraeel. De tweede taak van de Messias is immers het herinrichten van het koninklijk gezag. De nakomeling van koning David zal worden gezalfd als koning. Zijn gezag is weer precies zoals het was in bijbelse tijden. De verhouding tussen het 'wereldlijk' gezag van de koning en het 'geestelijk' gezag van de priesters wordt hersteld. De Messias speelt bij dit hele proces een leidende rol, die vergeleken zou kunnen worden met de rol van de profeet Samuel bij het tot stand komen van de koninkrijken van Saul en David.

De herbouw van de tempel

In opdracht van de Messias wordt het signaal gegeven om te beginnen met de bouw van de Derde Tempel (zie Ez. 40-44). Met deze tempel wordt ook de offerdienst heringericht zoals deze beschreven staat in de eerste hoofdstukken van het boek Leviticus, dus met brandoffers, dankoffers, schuldoffers en zondoffers.

De wederopstanding

Als sluitstuk van de periode volgend op de komst van de Messias zal de wederopstanding plaatsvinden (Dan. 12:2). Ook deze zal door de Messias aangekondigd worden. Dit zal niet één wederopstanding van één persoon zijn, maar een totale wederopstanding. De 'dood' zal, net als in het paradijs, voorafgaande aan de zondeval, verdwenen zijn (Jes. 25:8; Hos. 13:14). Van alle doden zullen lichaam en ziel opnieuw verenigd worden.

De kenmerken van de joodse Messias

De uniciteit

'Hoor Israël, de Eeuwige, onze G'd is Eén' (Deut. 6:4). Vanuit de joodse traditie is de betekenis van het woord 'Eén' allesomvattend.

Ondeelbaar, overal en altijd. Buiten het 'Eén-zijn' van de g'ddelijke almacht en autoriteit bestaat er in zijn schepping geen ruimte voor een andere autoriteit en een ander gezag. Iedere andere autoriteit zou in tegenspraak zijn met zijn Eén-zijn, de g'ddelijke uniciteit. Het hoogste gezag dat naast Hem kan bestaan, is de profeet als uitvoerend orgaan voor zijn woord. En dan is er sprake van een profeet in de gedaante van een sterfelijk mens van vlees en bloed. De grootste profeet die het joodse volk kent, Mozes (Deut. 34:10), was een sterfelijk mens.

Persoonsgebondenheid

Aan het begin van de huidige diaspora-periode, *Galut Romie* oftewel de Romeinse ballingschap, bij het begin van de algemene jaartelling, was voor het joodse volk de tijd rijp voor een innig verlangen naar de Messias, een gezalfde die het einde van die ballingschap zou aankondigen. Dit indachtig aan wat de profeten het joodse volk hadden aangekondigd. En dat verlangen is met het verstrijken van de eeuwen in ballingschap nooit weg geweest. De geschiedenis van het joodse volk is dan ook vol met momenten en gebeurtenissen die het verlangen naar een terugkeer naar Erets Jisraeel alleszins rechtvaardigen. Binnen iedere periode van de ballingschap is altijd een potentiële Messias (d.i. gezalfde verlosser) aanwezig. Zijn verschijnen, zijn zichzelf openbaar maken, is echter nauw verbonden met de vraag of het ultieme moment van verlossing al dan niet is aangebroken. En zo had binnen het jodendom door de eeuwen heen de grote geestelijke leider van die tijd de Messias kunnen zijn, indien het moment van verlossing zou zijn aangebroken. 'Groten' zoals rabbijn Eljahoe uit Wilna, de Ba'al Shem Tov of rabbijn Menachem Mendel Schneerson werden dan ook, volledig legitiem, als zodanig beschouwd door hun respectieve volgelingen.

Vanzelfsprekend is het niet aan de Jood om te oordelen hoe de christelijke Messias eruit zou moeten zien, hoe Hij zich manifesteert, wat zijn rol is in de wereld en op welke wijze Hij zou moeten passen binnen het jodendom. Mag ik het aan de lezer overlaten of hij/zij het met mij eens kan zijn dat de christelijke Messias met zijn rol als middelaar, wiens lijden vergeving schenkt aan de mensheid, die het g'ddelijke in zich draagt, die zijn functie vervult ook wanneer er (nog) geen sprake is van dat grote vrederijk, niet past binnen het concept dat het jodendom heeft van de Messias?

En dan ...

En dan is er nog de vraag wie die 'christelijke Messias' werkelijk was. Bij de bovenstaande beschouwing ben ik uitgegaan van de gangbare christelijke benadering van de Messias. En met gangbaar bedoel ik zoals er binnen de westerse christelijke kerken, zowel de Rooms-Katholieke Kerk als de protestantse kerken, mee wordt omgegaan. Dan komen we op een soort Messiasbeeld dat de periode van de kerkvaders, de middeleeuwen en de Reformatie heeft overleefd. Of eigenlijk, wat nog belangrijker is, een Messiasbeeld dat de ontjoodsing van het vroegere christendom onder invloed van zowel de Griekse als de Romeinse cultuur heeft overleefd. Een Messiasbeeld dat vervolgens ook de emancipatie en de secularisatie heeft overleefd.

Want bestaat er zoiets als een christelijke Messias? Eigenlijk niet. Messianisme is een joods fenomeen. De bijbelteksten over verlossing, over toekomstverwachtingen, de woorden van de profeten zijn joods en ook alleen maar op het jodendom gericht. Messianisme heeft te maken met G'ds plan voor het joodse volk. Dit met een uiteindelijk gevolg dat ook van invloed is op de andere volkeren, ja, op de totale gang van zaken in zijn schepping, maar dat is pas in tweede instantie.

Dat er aan het begin van de algemene jaartelling ruimte was voor 'de geboorte van de (of een) Messias' ligt voor de hand. De Romeinse bezetting was al lang aan de gang, de misstanden binnen het rijk van Judea waren een feit, de aangekondigde ballingschap stond voor de deur. De machtsstrijd tussen het koningschap en het priesterschap nam vormen aan die steeds sterker in strijd waren met wat de Thora over koning- en priesterschap zegt. Toen dan ook in het jaar zeventig de tempel viel, was de tijd rijp om reikhalzend uit te zien naar de Messias. En dat deed men met een terugblik op de persoon die rond het begin van de algemene jaartelling in Bethlehem geboren was.

Met deze terugblik kon de ideologische strijd tussen de vroege volgelingen van de christelijke Messias en de schriftgeleerden ontbranden. Anders dan de volgelingen wensten, werd ondanks de val van de tempel de macht van de schriftgeleerden, die zij ontleenden aan hun Thorakennis, niet gebroken. Het christendom kreeg niet zomaar zijn gelijk (zoals het had kunnen schijnen als het jodendom ten onder was gegaan). Om het gelijk te kunnen veroveren moesten de christenen drastischer maatregelen nemen. Maatregelen die een wig zouden drijven tussen diegenen die wensten dat de boreling uit Bethlehem de Messias zou zijn, en de schriftgeleerden, die trouw bleven aan G'ds Thora.

Eén daarvan was het toestaan van heidense invloeden en gebruiken binnen het 'christelijk jodendom'. Eerder, tijdens de Griekse overheersing, hadden hellenistische invloeden zich doen gelden binnen het jodendom van alledag, iets waar de Makkabeëën zich in hun strijd tegen verzet hadden. Nu kwamen deze invloeden terug, dit keer uit Rome, en nestelden zich in het jonge christendom. Daardoor werd de invloed van het authentieke jodendom ingedamd en het messianisme steeds meer ontjoodst en steeds verder

gekerstend. Met het invoeren van de Gregoriaanse kalender, het invoeren van de zondag in plaats van de zevende dag, het niet langer hanteren van de Hebreeuwse grondtekst van de Bijbel en nog heel veel meer maatregelen werd de ontjoodsing van de Kerk een feit.

Een teruggrijpen op de ware joodse geschiedenis van het ontstaan van het Nieuwe Testament werd inmiddels als een 'doodzonde' beschouwd. De eeuwen verstreken en de duisternis die door deze bewust gekozen verandering intrad, was er debet aan dat het zicht op de ware wordingsgeschiedenis van het christendom eens en voor altijd werd verborgen. Met het laten verdwijnen van zijn joodse karakter verdween in wezen ook de waarheid van het christendom. Met het bedekken van zijn joodse wortels heeft het christendom dan ook zijn eigen authentieke messiaanse gedachtegoed verstopt.

In feite heeft dit vroege christendom het niet alleen het jodendom heel moeilijk gemaakt, maar ook zijn eigen oorspronkelijke waarheden grote schade toegebracht.

In een zoektocht via het jodendom komt de christen daar langzamerhand achter. Mocht hij in staat zijn die eigen waarheid toch nog eens te achterhalen, dan zou de christen nog weleens verbaasd kunnen zijn waarom de christelijke Messias in het vroege jodendom inderdaad nooit zijn plaats heeft kunnen verwerven. De christen zou zijn beeld over Hem misschien wel moeten bijstellen.